

Leksands gymnasium
Rättviksvägen 29
793 80 Leksand

2010-12-20
1 (9)
Dnr: 40-2010:482

Leksands kommun
793 80 Leksand

Kvalitetsgranskning av Leksands gymnasium i Leksands kommun

Skolinspektionens beslut

Skolinspektionen har genomfört en granskning av gymnasieskolornas yrkesförberedande utbildningars förmåga att ge relevanta yrkeskunskaper och förmåga att förbereda eleverna för yrkeslivet. Granskningen av Leksands Gymnasium visar att det finns behov av förbättringar.

Skolinspektionen bedömer att Leksands gymnasium behöver vidta nedanstående åtgärder för att uppfylla de krav som finns i skolförfattningarna:

- Skolan behöver försäkra sig om att samtliga program och studieriktningar har en fungerande samverkan mellan skolan och arbetslivet, samt att detta arbete ingår i skolans systematiska kvalitetsarbete.
- Skolan behöver säkerställa att alla elever på samtliga program och studieriktningar erbjuds minst 15 veckors APU.
- Skolan behöver försäkra sig om att den arbetsplatsförlagda utbildningen inriktas mot målen i läroplan, program mål och kursplaner.
- Skolan behöver säkerställa att samtliga program och studieriktningar använder bedömningsgrunder avseende APU:n som utgår från kursplanernas mål och betygskriterier.

Skolinspektionen bedömer att Leksands gymnasium bör vidta åtgärder för att förbättra kvaliteten inom följande områden:

- Skolan bör försäkra sig om att arbetet med anskaffning av APU-platser inte är alltför lärarberoende och sårbart.
- Skolan bör försäkra sig om att handledarna har nödvändig kompetens.

Uppföljning

Senast inom tre månader från dagen för beslutet, dvs. senast den 20 mars 2011, ska Stockholms Praktiska Gymnasium redovisa till Skolinspektionen, avdelningen i Stockholm, vilka åtgärder som vidtagits med anledning av beslutet.

Skolinspektionens granskning av gymnasieskolans yrkesförberedande utbildningar i Leksands gymnasium i Leksands kommun

Bakgrund

Hälften av eleverna i gymnasieskolan går på något av de yrkesförberedande programmen. Av gymnasieskolans för närvarande sjutton nationella program, räknas tretton som yrkesförberedande och tre som studieförberedande. Teknikprogrammet kan vara antingen yrkesförberedande eller studieförberedande. De nationella yrkesförberedande programmen kännetecknas av att programmålen tar sikte på arbetslivet och att programmen innehåller yrkesämnen. Enligt programmålen ska de ge grundläggande kunskaper för arbete inom respektive område och ge en grund för fortsatt lärande inom arbetslivet och för vidare studier.

Den nya skollagen trädde i kraft den 1 augusti 2010, men 1985 års skollag ska fortsätta att tillämpas fram till den 1 juli 2011. För elever som har påbörjat utbildningen före den 1 juli 2011 ska 1985 års skollag fortsätta att tillämpas tills dess att eleverna avslutat sin utbildning. Det innebär att 1985 års skollag under dessa perioder är utgångspunkten för Skolinspektionens tillsyn och granskning. Av en yrkesförberedande utbildning ska minst femton veckor genomföras på en arbetsplats, 5 kap. 15 § gymnasieförordningen i dess lydelse för den 15 augusti 2010. Med arbetsplatsförlagd utbildning avses, enligt 1 kap. 2 § gymnasieförordningen i dess lydelse före den 15 april 2010 "kursplanestyrd utbildning på ett program som genomförs på en arbetsplats utanför skolan". Studier av yrkesutbildningars kvalitet tyder på att en framgångsfaktor är att det bedrivs ett uthålligt och systematiskt kvalitetsarbete kring samverkan mellan skola och arbetsliv samt den arbetsplatsförlagda utbildningen.

Under våren 2010 genomför Skolinspektionen en kvalitetsgranskning av gymnasieskolornas yrkesförberedande utbildningars förmåga att ge relevanta yrkeskunskaper och förmåga att förbereda eleverna för yrkeslivet för att på de granskade skolorna bidra till

ökad måluppfyllelse genom att kvaliteten i samverkan mellan skolan och arbetslivet förbättras.

Projektet besöker 40 skolor och intervjuar 3 elever på varje skola. Vi intervjuar även dessa elevers lärare, skolans rektor/rektorer samt de utvalda elevernas handledare på arbetsplatsen. Inför besöken på skolor och arbetsplatser kräver Skolinspektionen in dokument för analys samt frågeformulär som rektor besvarat. Samtliga yrkesförberedande program är representerade. De 40 skolor som projektet granskar är spridda över hela landet.

Granskningen tar sin utgångspunkt i följande frågeställningar:

1. Sker samverkan mellan skola och arbetsliv så att utbildningen anpassas efter arbetslivets behov och förbereder eleverna för arbetslivet?
2. Har skolan på olika yrkesförberedande program genomfört arbetsplatsförlagd utbildning i tillräcklig omfattning och av god kvalitet?
3. Betygssätts eleverna vid arbetsplatsförlagd utbildning på ett korrekt och likvärdigt sätt?

Skolinspektionen sammanställer resultatet av kvalitetsgranskningen vid skolan i ett beslut. I beslutet pekas på både sådant som fungerar bra och på sådant som skolan behöver förbättra. När samtliga 40 skolor är granskade sammanfattar Skolinspektionen resultaten i en kvalitetsgranskningsrapport, i syfte att sprida vunna erfarenheter.

Övergripande information om och projektplan för kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Beskrivning av skolan och genomförande

Leksands gymnasium är en kommunal gymnasieskola med 11 nationella program samt IV-programmet. De program som granskades var medieprogrammet, industriprogrammet samt handels- och administrationsprogrammet. Vid skolan intervjuades gymnasiechefen, rektorer, APU-ansvariga lärare samt karaktärsämneslärare. En elev från vart och ett av de tre programmen samt deras respektive handledare på arbetsplatsen intervjuades. I kvalitetsgranskningen har också ingått analys av skolans kvalitetsredovisning, arbetsplan och dokument rörande APU. Vid medieprogrammet finns 31 elever, industriprogrammet 44 elever, och handels- och administrationsprogrammet 77 elever.

Underlaget för granskningen består av dokument från skolan samt av information som samlades in vid intervjuer den 4 - 6 maj. Intervjuer genomfördes med rektor, lärare, elever och handledare inom den arbetsplatsförlagda utbildningen (APU-handledare). Ansvariga för kvalitetsgranskningen av Leksands gymnasium har varit utredarna Stig Westlund och Lena Lindegren.

Motivering till beslutet

Sker samverkan mellan skola och arbetsliv så att utbildningen anpassas efter arbetslivets behov och förbereder eleverna för arbetslivet?

De yrkesförberedande programmens nationella styrdokument, i form av program mål, ämnesbeskrivningar, kursplaner och betygskriterier, är formulerade och fastställda efter samråd med arbetsmarknadens parter. Enligt 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna, punkt 2.4 framgår att de frivilliga skolformerna ska nära samverka med arbetslivet och att det är "särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om den yrkesförberedande utbildningen". Enligt 2 kap. 2 § skollagen i dess lydelse före den 1 mars 2010 åligger det rektorn "att särskilt verka för att utbildningen utvecklas". Enligt punkt 2.6 i 1994 års läroplan behöver rektorn även försäkra sig om att samverkan med arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får en kvalitativt god utbildning samt förberedelse för yrkesverksamhet.

Både genom det europeiska samarbetet i yrkesutbildningsfrågor och i tidigare utvärderingar av yrkesutbildningar lyfts betydelsen av att skolorna bedriver ett uthålligt och systematiskt kvalitetsarbete kring frågor som rör samverkan mellan skola och arbetsliv. Vissa framgångsfaktorer för skolornas kvalitetsarbete i arbetet med den arbetsplatsförlagda utbildningen identifierades i Skolverkets och Myndigheten för skolutvecklings projekt under tidigt 2000-tal¹. En sådan tycks vara att skolan betraktar samverkan med arbetslivet som en naturlig och betydelsefull del av sitt systematiska kvalitetsarbete.

På Leksands gymnasium sker samverkan med arbetslivet på skolnivå, programnivå och individnivå. Vid intervjuer med skolledningen och ansvariga lärare framkommer att handels- och administrationsprogrammet samt industriprogrammet har yrkes- eller branschråd som sammanträder en till två gånger per termin. På mediaprogrammet saknas emellertid rutiner för sådan samverkan. I råden deltar lokala branschföreträdare, rektor, karaktärsämneslärare samt studie- och yrkesvägledare. Dock framkommer i intervjuer att eleverna inte är representerade vid dessa träffar. Elevernas val av program och inriktningar och en koppling till arbetslivets behov av kompetent arbetskraft diskuteras vid dessa möten. I intervjuer med elever och handledare framkommer att ovan nämnda råd inte är kända för dem. Vidare framkommer i granskningen att enskilda lärare har en bild över hur utbildningen ger eleverna APU i enlighet med de nationella målen, däremot finns ingen sådan bild på skolnivå.

¹ Arbetsplats för lärande, om samverkan mellan gymnasieskola och arbetsliv, rapport från Myndigheten för skolutveckling, Liber distribution, 2004.

Handledarna uttrycker ett tydligt intresse för en ökad samverkan med skolan, framför allt när det gäller förutsättningar att stötta elevernas lärande. De intervjuade handledarna anser att skolan ger eleverna grundläggande kunskaper för att komma ut i yrkeslivet, men att eleverna får i stort sett all väsentlig yrkeskunskap under sin APU och i det framtida yrkeslivet.

Skolans övergripande samverkan med arbetslivet och den samverkan som sker kring elevers APU är inte knuten till kvalitetsarbetet. Det finns inte tydliga mål för arbetet, det dokumenteras i ringa grad och utvärderas inte skriftligt. Samverkan styrs till stora delar av lärares oskrivna arbetsrutiner, kvalitetskrav och initiativ. Arbetet kring samverkan dokumenteras inte och inte heller de resultat kontakterna ger. Det som dokumenteras är elevernas APU-perioder, men inte den kunskap som skolans kontakter med organisationer och arbetsplatser ger till skolan och eleverna.

Skolinspektionens bedömning:

Skolan behöver försäkra sig om att samtliga program och studieinriktningar har en fungerande samverkan mellan skolan och arbetslivet samt att detta arbete på ett tydligt sätt ingår i skolans systematiska kvalitetsarbete.

Har skolan på olika yrkesförberedande program genomfört arbetsplatsförlagd utbildning i tillräcklig omfattning och av god kvalitet?

Enligt 1 kap. 2 § skollagen i dess lydelse för den 1 mars 2010 ska: "Utbildningen ... inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den bedrivs i landet". Normerna för likvärdigheten anges i 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna, punkten 1.1. Av detta följer att det är läroplanen, programmålen och kursplanerna som ska vara utgångspunkt för hur undervisningen utformas.

Med arbetsplatsförlagd utbildning avses kursplanestyrd utbildning på ett program som genomförs på en arbetsplats utanför skolan. Enligt gymnasieförordningen ska den arbetsplatsförlagda utbildningen uppgå till minst 15 veckor. Varje vecka med APU ska motsvara garanterad undervisningstid om minst 24 timmar. Det är styrelsen för utbildningen som ansvarar för omfattningen av den arbetsplatsförlagda utbildningen. Det är även styrelsen som ansvarar för att den arbetsplatsförlagda utbildningen uppfyller de krav som finns på utbildningen. Om styrelsen för utbildningen inte kan skaffa fram platser för den arbetsplatsförlagda utbildningen i den omfattning som anges i lagen, får utbildningen istället bytas ut mot motsvarande utbildning förlagd till skolan. Under sådana omständigheter ska styrelsen vidta alla åtgärder för att utbildningen så snart som möjligt kan förläggas till en arbetsplats. Det är rektorn som beslutar om hela eller delar av kurser ska arbetsplatsförläggas och om hur fördelningen över åren ska göras.

(Författningsstöd: 1 kap. 2 § gymnasieförordningen i dess lydelse före den 15 april 2010, 5 kap. 15 § gymnasieförordningen, 5 kap. 16 § andra stycket gymnasieförordningen i deras lydelse före den 15 augusti 2010.)

Den arbetsplatsförlagda utbildningen konfronterar, enligt forskningen, skolan med arbetslivets utveckling och förändrade kompetenskrav. Vid Skolinspektionens tillsyn har framkommit att det finns stora skillnader i hur olika skolor arbetar med systematiskt kvalitetsarbete, hur man hantarer arbetslivskontakter och hur man uppfyller kraven att ge eleverna på yrkesförberedande program arbetsplatsförlagd utbildning. Andra framgångsfaktorer som lyfts fram är att det finns ett aktivt och fungerande programråd samt kompetenta handledare ute på arbetsplatserna.

Omfattning och schemaläggning av APU-perioderna på Leksands gymnasium arbetas fram av respektive programs arbetslag. Under läsåret 2 är eleverna ute på APU under 3 veckor på höstterminen och 4 veckor på vårterminen. I läsåret 3 är fördelningen 4 veckor på höstterminen och 4 veckor på vårterminen. Det framkommer i intervjuer med en elev på mediaprogrammet och handledaren att istället för APU genomfördes ett APU-liknande uppdrag där eleven skulle producera och bearbeta bilder till kommunens webbsida. Det fanns inga fysiska förutsättningar för att eleven skulle kunna sitta på den kommunala arbetsplatsen utan eleven fick i stället genomföra uppdraget på skolan. Handledaren och eleven hade regelbundna kontakter under perioden.

Den huvudsakliga kontakten med arbetslivet sker mellan den enskilde läraren och arbetsplatser i regionen. Genom ett upparbetat kontaktnät och kontinuerligt arbete med att söka APU-platser bidrar lärarna till att alla elever på Leksands gymnasium ges möjlighet att komma ut på APU. I en intervju med en elev på mediaprogrammet framkommer dock att delar av elevens APU genomfördes på skolan. Lärare och rektorerna bekräftar att det kan vara svårt att hitta APU-platser i tillräcklig utsträckning för elever från mediaprogrammet.

Eleverna uppger i intervjuer att de trivs bra på sin APU. De har alla varit ute på olika platser där det varierat både när det gäller vad som finns att göra och vad de fått lova att göra. Lärarna vittnar om en medveten ansträngning att finna platser som passar elevens inriktning, men också som ger variation i elevens lärande. Vid de tillfällen APU-platsen inte fungerat har det funnits möjligheter att byta. Eleverna uppfattar att lärarna i dessa situationer varit lyhörda och alltid tillgodosett deras önskan om en annan APU-plats. Vanligast är dock att eleven stannar på sin APU-plats och de intervjuade eleverna vittnar om att de trivdes mycket bra. De intervjuade handledarna är alla erfarna och har haft flera elever från olika skolor i kommunen. Både lärare och handledare ställer sig positiva till handledarutbildning, något som i dagsläget anordnas från skolans sida men informationen når inte alltid ut till handledarna eller så har de inte möjlighet att delta pga. en pressad arbetssituation.

Vid intervjuerna framkommer också att kopplingen av elevens lärande på arbetsplatsen till kursplaner och andra styrdokument i stort är okända för både elever och handledare. APU:n uppfattas av elever och handledare som praktik, som komplement till den skolförlagda utbildningens mer teoretiska undervisning. Lärarna uppger att de besöker sina elever ett par gånger per termin. Vid dessa besök diskuterar läraren med handle-

daren hur eleven skött sig, vad han eller hon fått göra och allmänt hur allting fungerar. Lärarens tid med eleven varierar beroende på vilka arbetsuppgifter eleven är involverad i och möjligheten att samtala vid det aktuella tillfället. Genom dessa återkommande besök och kontakten med eleverna menar lärarna att de har en god uppfattning om både handledare och APU-platser.

I intervjuer med lärare och skolledning framkommer att skolan saknar en övergripande planering för bl.a. anskaffandet av arbetsplatser för den arbetsplatsförlagda utbildningen. På programnivå försöker lärarna se till att elevernas APU täcker olika moment i kursplanerna men detta kan i många fall vara underordnat möjligheten att över huvud taget få en APU-plats. En lärare menar att arbetet med att hitta APU-platser som passar olika elever till stor del grundar sig på lärarnas upparbetade kontakter med det lokala arbetslivet. Elevernas arbetsuppgifter bestäms ofta utifrån arbetsplatsens produktion. Det kan bestämmas dag för dag, beroende på vilka arbeten som ska utföras på arbetsplatserna. Handledarna menar att även elevens initiativförmåga och intresse spelar stor roll för vad de får göra och därmed möjlighet att lära. Lärarna berättar att eleverna har med sig uppgifter till sin APU-plats, t.ex. i form av veckorapporter som skall fyllas i samt oftast en checklista med moment som ska genomföras. Detta är dock inte alltid känt av handledarna eller ansett som väsentligt av eleverna. Vid intervjuerna framkommer att uppföljningen av elevens lärande ofta sker utifrån en bedömning av hur eleven skött sig, dvs. hans eller hennes förmåga att samarbeta med andra, passa tider och vara allmänt trevlig. En handledare önskade få mer information från skolan, både muntligt och i form av checklistor och bedömningsunderlag, för att på så sätt få möjlighet att veta vad skolan förväntar sig att eleven ska lära och vilka krav som ställdes. Handledarna menar att med mer information från skolan och tydligare strukturer och rutiner för planering och uppföljning av vad eleven förväntas lära sig, kan de bättre bidra till en APU med god kvalitet.

Skolinspektionens bedömning:

Skolinspektionens bedömning är att Leksands gymnasium huvudsakligen ger sina elever god möjlighet till APU. Skolinspektionen bedömer dock att den tid som en elev befunnit sig i skolan inte kan räknas som APU. Skolan behöver därför säkerställa att alla elever på samtliga program och studieinriktningar erbjuds minst 15 veckors APU.

Skolinspektionen bedömer att skolan bör försäkra sig om att arbetet med anskaffning av APU-platser inte är alltför lärarberoende och sårbart. Skolan bör försäkra sig om att handledarna har nödvändig kompetens.

Skolan behöver försäkra sig om att den arbetsplatsförlagda utbildningen inriktas mot målen i läroplan, program mål och kursplaner.

Betygssätts eleverna vid arbetsplatsförlagd utbildning på ett korrekt och likvärdigt sätt?

Enligt 7 kap. 3 § första stycket gymnasieförordningen ska betyg på avslutad kurs sättas av läraren. När det gäller betygssättning av elever som är på APU ska det finnas ett samarbete mellan lärare och handledare vad gäller underlag för lärarens betygssättning. Läraren ska följa elevens kunskapsutveckling även när de är på APU för att kunna sätta ett korrekt betyg. Enligt 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna, punkt 2.5 framgår att läraren vid betygssättning ska utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till kraven i kursplanen samt att läraren ska göra en allsidig bedömning av kunskaperna och därvid beakta hela kursen. Läraren ska även fortlöpande ge varje elev information om elevens utvecklingsbehov och framgångar i studierna. Vidare ska läraren även redovisa för eleverna på vilka grunder betygssättning sker.

Forskning fokuserat på bedömningsgrunder för betygssättning i karaktärsämnen inom hotell- och restaurangprogrammet² har visat att lärarna bedömer både elevernas yrkeskvalifikationer och andra mer generella egenskaper, s.k. nyckelkvalifikationer där de sistnämnda är självständighet, planeringsförmåga, problemlösningsförmåga, samarbete, kundkontakt, kommunikation och initiativkraft. Lärarna tenderade här att värdera nyckelkvalifikationerna högre när de skulle bedöma elevernas kunnande. Det föreföll som om lärarna i förhållande till kursplanemålen till viss del bedömde "fel" saker och att lärarna hade en tendens, åtminstone vid betygssättning av de högre betygen, att relatera till sin egen erfarenhet snarare än betygskriterierna vid betygssättning.³

Såväl lärare som handledare och elever vittnar om APU:ns betydelse för elevernas yrkesutbildning liksom uppfattningen att APU:n utgör en betydande del av elevernas betyg. För att kunna utöva inflytande måste eleverna ha kunskap om sin utbildning, vilket i intervjuerna framkommer att de saknar, då de inte känner till varken kursmål och betygskriterier. Eleverna känner heller inte till hur bedömningsprocessen går till, men berättar att handledaren brukar prata med dem i slutet av APU:n om vad de gjort och de menar samstämmigt att de känt sig rättvist bedömda. Bedömningen av elevernas kunskaper görs av handledarna, ibland, men oftast inte, med stöd av ett bedömningsunderlag. I intervjuerna framkommer att lärare och handledare för kontinuerliga samtal om eleven, där också bedömning av elevens kunskaper är en del. I brist på tydliga riktlinjer bedömer dock alla handledare elevens kunskaper utifrån sin egen syn på yrkeskunnande utan någon koppling till kursplanernas mål eller betygskriterier. Ofta uttrycks bedömningen i termer av social kompetens och generella nyckelkvalifikationer som initiativförmåga, aktivitetsgrad och förmåga att passa tider.

² Därför fick jag bara Godkänt, bedömning i karaktärsämnen på HR-programmet, Helena Tsagalidis, Stockholm, Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet, 2008.

Skolinspektionens bedömning:

Skolinspektionen bedömer att kommunikationen mellan lärare, handledare och elev är god och att lärarna genom kontinuerliga samtal ges möjlighet att följa elevens kunskapsutveckling. Däremot finns brister i dokumentationen av elevens lärande liksom en tydlig bedömningsprocess med utgångspunkt i kursplanernas mål och betygskriterier.

Skolan behöver säkerställa att samtliga program och studieriktningar använder bedömningsgrunder avseende APU:n som är kopplade till kursplanernas betygskriterier och läroplanens mål.

I ärendets slutliga handläggning har även utredare Lena Lindegren deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Ann-Christin Hartman
Ansvarig enhetschef

Stig Westlund
Undervisningsråd